

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 11.

Tilleggsspørsmål nr.

Emne: Ymse allåtter

Oppskr. av: M. Mykshvoll

(adresse): Renså, Torvik

Fylke: Troms

Herad: Stjørdal

Bygdelag: Løvgårdene

Gard: Renså

G.nr. 20 Br.nr. 8

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

I Røtter

SVAR

A. forskjellige røtter.

Så vist en kjemmer til har det ikke vært sanket røtter til før her i herdet.

B. Begner (blom).

1. De gamle hadde tre navn på den blommen som ble sanket til før, nemlig moldfjor, helg og heisk. Men jeg kjemmer ikke til hva slags begner det var. Det var helst enkelte begnerøttene ble gravd opp. Om våren var jorda frosset.
2. Som før nevnt kalles røttene moldfjor, helg eller heisk, men gulek som oftest under navnet moldfjor.
3. Begnerøttene ble helst lagt i fjøsvala og fjøst opp uteller vindlure som litt skudd til høyet.
4. Moldfjor ble regnet som godt fjor, men helg og heisk var dårligere.
5. Det hendte for flere år siden at enkelte slo begner om høsten, tørket begnene i herjer og mykhet dem som høy, men om våren har det ikke vært sanket begner.
6. I gamle dager ble moldfjor regnet som

tilskuddsfôr, ikke som nødfôr, da det på enkelte gårde var almindelig å sanker elikt for årvisst. Men sankning av byg-
ner har ikke vært drevet i de siste 40 år. Heller ikke har elikt for vært brukt i siste verdenskrig, da det var så lett å få kjøpt sellulosefôr.

II. Tang og tare.

A. Tang.

1. Det er nå sporadisk elikt med å sanker tang til fôr. Men før var bruk av tang så årvisst at det måtte regnes som tilskuddsfôr. Det ennå noen få som bruker tang som nødfôr. Sankning av tang har ikke vært drevet i noen særlig grad i de siste 20 år.
2. Det var sjelden en begynte å sanker tang før i februar og mars og fortsatte til i slutten av mai eller når det var særlig sein vår i begynnelsen av juni. Men det var almindelig oppfatning at når tangen begynte å skyfe nye skudd, var den ubrukelig som dyrefôr.
3. Tang skjæres med sigd eller sankes med hendene.
4. Når det sankes noe mye, kan tangen føres i båt og kjøres heim. Men oftest var en tangen heim i bøtter med høtre.
5. Tang ble oftest kokt sammen med fiskeravfall, sild eller blekkesprut. Men en kunne også bare slå kokende

3. vater over tangen (dette kaldes å grale tangen). Det har ikke vært brukt å legge tangen til gjaring. Kru og sau og geit åt tang. Men det kunde at også husken like ke å che tang.

6. Det har ikke vært ansett som noe godt fôr, bare som tilskuddsfôr og senere som rådfôr.

B. Tare.

1. Det var sjeldnen en brukte tare. Nå er det helt slutt med taresankingen. Det var bare om våren en sanket tare.

2. Taren ble fisket opp med en lang skaflet lja.

3. Den ble fraktet hjem i båt og kjørt med hest til gårds.

4. Også taren ble som oftest trolst eller graltet, og dyra fittet den med en gang. Det var helst kyrne som fittet taren. Taren ble regnet som bedre fôr enn tangen. Både tare og tang ble sanket når det ble lite stråfôr.

III. Brunst for av planter.

Nænn andre planter som sankefôr kjennes ikke her.

IV. Hestemøtte.

Den kjennes ikke til at hestemøtte har vært brukt som fôr.

V. Sørpefôr.

Ordet sørpe brukes ikke her. Fokken for sørpe bruker en ordet låg, uttalt med lang og åpen å. Like til de siste

årene har det vært almindelig å koke eller varme til husdyrene. Men nå er det mere og mere gått av bruk. Det er bare noen aldeles få som enda varmer til kreaturene. I de fleste fjøsene er det pui (gruve), men de brukes ikke nå. I midler tid har folk dem vært i fjøset som for ventilasjonen. I gruvene hadde de store gryter som de kokte sørpen i. Sørpen slo de i almindelige bøtter eller små trestampur. For var bøkene av tre. Det var almindelig å koke sørpen, da det som oftest var blandet fiskeavfall i. Sjeldnere brukte en å varme vann og slå det over sørpa.

2. Til sørpa brukte en lettetorn, agner, dårlig høy, polkesgras, løser, tang, tare og fiskeavfall. Når en delte sørpa til kreaturene, ble det ofte dryppet mel eller sundskærte poteter som de roket sammen med sørpa.
3. Sørpa måtte være varm, da de gamle mente at det var uheldig for kreaturen bare å få kald drikk og mat. De trodde også at kylling måtte bedde. Men det var ikke noen spesiell anledning da det skulle brukes varmt.
4. Rognetar har ikke vært bruket som før.
5. Drank er sjelden bruket, da det er vanskelig å skaffe slikt før.

6. Ølbryggerier findes ikke i nærheden av herredet, så mask er ikke kjent her.
7. Høymø, høysø og potetstikker brukte en å koke lög (lag) på, men ikke på kvannestikke, kvannerot, brunne-nesler eller kvetterøtter.

VI Fiskeavfall

1. Fiskeavfall har årvissst vært nyttelikt til de siste årene, men nå ser det ut til at slikt blir mindre brukt eller at det er blitt mer almindelig å gjødsle godt, så en får mere gras. Det var ikke bare i nådsår en brukte fiskeavfall.
2. Når fiskerne kom hjem eastig av Lofoten, hadde de en masse fiskehoder (løypping) med seg. De ble brukt også til tøsing og brukt om våren, eller en del oppbevart til høsten og vinteren. Rygger og innvoller var mindre brukt. Det kunne være melke (iseltje) av hantorsken som da mest ble brukt. Sild (særlig smasild) ble også brukt som tilleggsfôr. Ordet løypping brukes bare om torskohoder.
3. Fiskeavfallet koktes i almindelig-kef sammen med tang (eller bare).
4. Dyra fikk både kraften og avfallet.
5. Fiske eller avfall av fiske eller at en har vært på sjøen hjemme ble brukt når det ikke ble brukt til folkemat. Dessuten ble fiskes-

6
6
og fiskemaska eller mældidene
båret til kreaturene.

6. Løyping og tang ble kokt i fjøs-
set. Men hadde en ikke ildsted
i fjøset, kunne det bli kokt i
kjøkkenet.

7. Fiskeavfall var regnet som
hjelpemiddel til høyet. Om våren når
det ble bilet høy, kverste det at
det ble kokt to ganger (morgen
og kveld). Kyne kunne da få en
liten stamp, mens sauer og geier
ler en halv ørbølge eller vel så det.

Da det er lett å komme til øjen
og fjara, er det (og har alltid vært)
dårlig en har søkt når høyet har min-
ket om våren. Derfor har det ikke
brukt så mye ållåttfjor av skog og
mark.

3413

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING